

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ
“НЕОФИТ РИЛСКИ”**

**Стопански факултет катедра „Финанси и
отчетност”**

**2700 Благоевград, ул. Иван Михайлов, 66
Tel. + 359 /73/ 88 55 01, Fax: + 359 /73/ 88 55 16**

МИГЛЕНА ДРАГОВА ТРЕНЧЕВА

**АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ И
РЕГУЛАТОРИ ЗА БАНКОВА ДЕЙНОСТ В
СЪОТВЕТСТВИЕ С ПРОМЕНИТЕ В БАНКОВИТЕ И
СЧЕТОВОДНИ СТАНДАРТИ**

АВТОРЕФЕРАТ

**НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“ В
ПРОФЕСИАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 3.8. „ИКОНОМИКА“,
ДОКТОРСКА ПРОГРАМА „ФИНАНСИ, ПАРИЧНО ОБРЪЩЕНИЕ,
КРЕДИТ И ЗАСТРАХОВКА“**

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ
доц. д-р Елена Ставрова**

БЛАГОЕВГРАД, 2018

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ
“НЕОФИТ РИЛСКИ”**

**Стопански факултет катедра „Финанси и
отчетност”**

**2700 Благоевград, ул. Иван Михайлов, 66
Tel. + 359 /73/ 88 55 01, Fax: + 359 /73/ 88 55 16**

МИГЛЕНА ДРАГОВА ТРЕНЧЕВА

**АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ И
РЕГУЛАТОРИ ЗА БАНКОВА ДЕЙНОСТ В
СЪОТВЕТСТВИЕ С ПРОМЕНИТЕ В БАНКОВИТЕ И
СЧЕТОВОДНИ СТАНДАРТИ**

АВТОРЕФЕРАТ

**НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“ В
ПРОФЕСИАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 3.8. „ИКОНОМИКА“,
ДОКТОРСКА ПРОГРАМА „ФИНАНСИ, ПАРИЧНО ОБРЪЩЕНИЕ,
КРЕДИТ И ЗАСТРАХОВКА“**

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ
доц. д-р Елена Ставрова**

БЛАГОЕВГРАД, 2018

Дисертационният труд се състои от увод, изложение в четири глави и използваната литература (196 източника, от които I. Български и чужди източници - 164, II. Нормативни актове 19, III. Интернет източници – 39.

Общият обем на разработката е 250 стандартни страници.

В основният текст са включени 13 таблици и 62 фигури.

В приложението са поместени допълнителни 10 таблици.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Глобалната финансова система е несъмнено всеобхващащо обществено благо, което има цена. То е несъмнено в смисъла на това, че никой не може да бъде изключен от удоволствието да го ползва и да печели от него. Тя е глобално обществено благо, чиито ползи се споделят от всички индивиди и институции пълноценно свързани с глобалната финансова и икономическа система.

Глобалната финансова стабилност заключава, че заплахата към която и да е част на системата се счита за заплахата към цялата система поради взаимовръзката на модерните финансови системи¹. Финансовата история беше описана от покойният икономически историк, Чарлз Киндлебергер, като нескончаем цикъл на „мании, паника и сривове“ категоризирани от необмислени събития водещи до спекулация; причиняващи парично увеличение достигащо до спекулативен пик, следван от криза, срив и паника, което изисква намесата на „кредитор от последна

¹ Закон за допълнителния надзор върху финансовите конгломерати, обн., ДВ., бр. 59 от 21 юли 2006 г., изм. и доп. ДВ. бр. 103 от 28 Декември 2017 г.

инстанция“ и след кризисен дебат върху поуците от тези събития.

Предпазването от бъдещи глобални финансови кризи е постоянен процес. Глобалните финансови кризи могат да произлязат от дребни вътрешни ситуации или от широко разпространени международни кризи и войни, които обхващат цели региони по света, както Азиатската криза през 1997-1998 година. Те могат да бъдат предизвикани от прекомерно кредитно увеличение, колапси в следствие от инвестиционни балони, неустойчив дефицит на националния бюджет, спекулативни атаки върху фиксираните борсови цени, поддържани на несъстоятелни нива, теглене на готови пари, баланс на разплащателен дефицит на чуждестранна валута, нравствени хазартни кризи, хаотично управление на държавния дълг или други причини.

Обезпечаването на глобалната финансова стабилност включва укрепване на банковата система, затвърждаване увереността на инвеститорите и вложителите, както и предпазване на обществото от

измами и финансови престъпления². Увереността се базира на способността на банките да поддържат капиталов запас в адекватни съотношения към количеството пари, което банката е изложила на риск в своите инвестиционни и търговски портфейли. Веднага щом капиталовият запас падне под нивата изисквани от банковите контролни органи, банката трябва да предприеме незабавни действия да възстанови съответният капитал или банковите контролни органи ще я затворят.

Не съществува такова понятие като банкова адекватност в абсолютният смисъл. След фалита на една банка е очевидно, че допълнителен капитал би помогнал на банката да удържи на финансовият шок. Но както отбелязват Шонър и Тейлър: “Винаги ще има по-висока вълна, по-голяма буря, която би преодоляла бариера от всякаква височина.”

Традиционните банки основно извършват две дейности: дават парични заеми и привличат капитали, и второ, дават заеми на други държави, бизнеси и индивидуални клиенти.

² Закон за дружествата със специална инвестиционна цел, обн., ДВ., бр. 46 от 20 май 2003 г., изм., бр. 103 от 28 декември 2017 г.

Банките привличат собствен капитал и изкупуват дългове, за да могат да дават заеми и да инвестират пари. Ако те изкарат повече пари от отпускането на заеми, отколкото плащат за получаване на заеми, то тогава те са печеливши и създават източник на кредитиране за кредитополучателите и източник на финансова стабилност за онези, които имат пари за съхранение и инвестиране.

Съществуват три вида капитал в банковата система: икономически, регулаторен и действителен. Инвеститорите и контрагентите изискват икономически капитал. По дефиниция, икономическият капитал е избран от акционерите независимо от устава. Регулаторният капитал е минимумът, който банките трябва да поддържат по устав. Действителният капитал е капиталът избран от банковите акционери, които са взели в предвид регулаторните ограничения.

Колкото повече капитал се поддържа от банката, толкова по-вероятно е банката да бъде способна да изплати дълговете си на вложителите, и толкова по-голямо е доверието в банковата система. Но капиталовите резерви не могат да бъдат инвестирани, а това намалява

възвръщаемостта, която банката може да спечели от своите инвестиции.

Следователно, има вроден конфликт на интереси между правомощията на надзорните органи да увеличат капитала в съотношение с поетият финансов риск и банките с правомощия от акционерите да намалят количеството излишен капитал и да повишат доходността.

В модерните банкови системи, за да кредитират (или инвестират в някакви активи), банките трябва да поддържат “достатъчен” капитал да обезпечат вложителите, че ще им бъдат върнати парите при поискване или да осигурят достатъчен финансов буфер, за да защитят банката от неочаквани загуби. Този ресурс може да бъде или постоянен под формата на капитал от акционерите или временно под формата на депозити от паричният пазар или от населението.

Очевидно е, че е в интерес на банката да поддържа достатъчно капитал, за да се предпази от източване на капитали, неочаквани загуби и да заслужи доверието на инвеститорите и вложителите. Но тъй като собственият капитал не реализира по-голяма част от възвръщаемостта на инвестициите, колкото повече капитал поддържат

банките според изискванията на регулаторните органи, неговият размер трябва да е оптимален.

Ето защо има постоянно съревнование между банковите регулатори и финансовите институции по отношение изискванията към собствения капитал на финансовите институции.

Заемите и другите инвестиции са активи, които са по своето естество рискови и могат да не бъдат изплатени или да намалят значително (или напълно) своята стойност. Съществува баланс между риска на инвестицията и възнаграждението, което може да се спечели. Колкото е по-висок рискът, толкова е по-ниска вероятността от връщане на заема или инвестицията според съответната договореност. Отпускането на заеми от банките създава мултиплициращ ефект, който дава възможност на други финансови институции да правят същото, докато оставят минимална част от заемни средства в резерва.

Рисковете, с които се сблъскват банките винаги включват пазарен риск вследствие промяна в цените на активите, които намаляват фирмения рейтинг и кредитен риск (риск от неизпълнение от страна на контрагента и неговата кредитоспособност). Следвайки източно-

азиатските финансови кризи, системата за измерване на кредитният риск заложен в рамката на споразумението Базел, беше осъвременена с включването на оперативни рискове свързани с която и да е от следните категории (1)вътрешна измама; (2)външна измама; (3) трудови практики; (4)продукти и бизнес практики; (5)щети на физически активи; (6) бизнес нарушения и системни фалити; и (7) изпълнение на доставките.

Търговските банки действат в сложна и динамично развиваща се среда. Пред тях постоянно възникват много и разнообразни проблеми за разрешаване, за които се изисква наличие на много информация. Информацията може да ни помогне да научим повече за изминалата дейност на банките, да изследваме сегашното им състояние и да получим резултати за бъдещи тенденции и закономерности в развитието на икономическите процеси оказващи влияние върху тях. За да постигнем добри и точни резултати е необходимо да направим обработка и анализ на информацията с която мениджърите на търговските банки разполагат. Анализът на дейността на банките ни дава основната информационна база за вземане на управленски решения и за оценка на ефективността на

постигнатите резултати от тяхното реализиране на практика. Следователно анализът осигурява своеобразна връзка между потока от налична и постоянно изменяща се информация.

Всяка банка е длъжна да поддържа собствен капитал, които да е адекватен на общото ѝ рисково портфолио. Собствения капитал на банките е от първостепенно значение за определяне на ефективността и надеждността на банката. Капиталовата адекватност отразява процентно съотношение на първичния капитал на финансовата институция спрямо нейните активи (кредити и инвестиции), които се използват като мярка за финансова мощ и стабилност.

За да се оцени, анализира, управлява и наблюдава дадена банка е съществено да се има предвид и нейната ефективност, ликвидност и платежоспособност. За целта всяка банка се стреми да намали своите загуби, т.е. да предвиди всички възможни банкови рискове.

Централната банка извършва постоянно наблюдение, оценяване и анализ на рисковете в търговските банки. Това е непосредствено свързано с изискванията на международните счетоводни стандарти,

приети от Съвета по международни счетоводни стандарти и Банката за международни разплащания. Във връзка с настъпилата банкова криза през 2007 година, която обхвана глобалната финансова система, се наложи приемането на нова и допълнителна нормативна уредба от Базелския комитет за Банков надзор, известна като Базел III. Изискването за анализ и оценка на банковия риск на тези институции се прилага от банковите групи, както и от техните дъщерни дружества в границите на целия ЕС и не само в тези държави. На тази база търговските банки представят своите резултати в междинните и в годишните си отчети, като се основават на пруденциалните правила.

Банковият риск, като понятие, намира отражение в законодателната рамка на финансовите институции, най-бързо променяща се поради социално и икономически отражение са международните счетоводни стандарти. Бързата промяна на условията, в които функционират търговските банки и измененията на счетоводната и финансовата наука, доведе до приемането на нови МСС, а именно **МСС 32 Финансови инструменти: представяне, МСС 39 Финансови инструменти: признаване и**

оценяване и МСФО 7 Финансови инструменти: оповестяване.

Базелският комитет по банков надзор (а именно приемането на Базел III) и Съвета по международни счетоводни стандарти подеха съвместна инициатива към преминаване на подхода на очакваната загуба (The Expected Loss Model). *„Този подход дава възможност за прецизиране на потенциални (бъдещи) загуби без да са налице обективни доказателства за влошаване, за разлика от заложената концепция в действащия МСС 39 Финансови инструменти: признаване и оценяване, според която банките признават обезценки от кредитни загуби в случай, че са налице обективни доказателства за обезценка на финансов актив или на група финансови активи”*³.

През този период повечето големи банкови групи не успяха да се справят с рисковете произтичащи от тяхната дейност и да предотвратят негативното им влияние със собствения си капитал. Този факт доведе до спасяването

³ Андасарова-Георгиева, Р., Управление на кредитния риск в търговските банки в условия на финансова криза (финансово-счетоводни аспекти), Дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор”, София, 2015, стр. 4

им от правителствата или подпомагане от акционерите им, което показва, че изискванията на Базел II, относно капиталовата адекватност и платежоспособност на банките е недостатъчна и незадоволителна, доведе до тежки трусове не само във финансовите среди, но се отрази на икономиката като цяло. Приемането на нова регулаторна рамка на Базелския комитет за Банков надзор, Базел III, подобри количествените и качествените показатели на банковия капитал, разгледа различни банкови рискове при промяна на икономическия цикъл /експанзия или рецесия/, необходимото ниво на ликвидност при настъпване на кризи. За да може да функционира банката като стабилна и базова функция в икономиката е необходимо капиталовата адекватност да се оценява, наблюдава, анализира и управлява правилно и да има достатъчно ниво на банков капитал, които да покрива финансовите активи. Или с други думи казано рисковете свързани с банковата дейност винаги ще предизвикват спорове и дебати кое е по-добро – висока доходност или стабилност при осъществяване на балансови и зад балансови операции.

Анализът на капиталовата адекватност, ликвидност и управление на банковите рискове са непрекъснато обект

на теоретични и практически изследвания, предвид тяхната важност за финансовата стабилност на банковата система и на отделната банка, а както видяхме при настъпването на икономическата криза, и на икономиката като цяло. Темата е актуална и значима в условията на финансова и икономическа криза, когато трябва да се гарантира финансова стабилност и по-възможност да се предвидят и предотвратят евентуални вредни последици от напъпващи икономически кризи.

Обект на дисертационния труд, в теоретичен план, е динамиката на банковият риск, капиталовата адекватност и ликвидността в съдържанието на банковата дейност като цяло. От практична гледна точка е банковата система у нас, която се разглежда като развиваща се система, състояща се от отделни елементи, намиращи се в строго определени корелации и зависимости както помежду си, така и по отношение на елементите на външната среда.

Предмет на дисертационния труд са основните теоретични и практически проблеми, свързани със създаването и интерпретирането на счетоводна

информация за капиталът и капиталовата адекватност на търговските банки.

Цел на дисертационния труд е да се направи задълбочено изследване на теоретико-методологичните аспекти на финансово-счетоводния анализ и надзор на капитала и капиталовата адекватност и да се извърши практическо изследване на нивата на капиталова адекватност на търговските банки в България за периода 1999 г. – 09.2017 г. Да се установи равнището на промяната след въвеждането на новата регулаторна рамка /Базел III/ върху капиталовата адекватност и ликвидност на банковата система за един по-дълъг период от време и на тази база да се направят изводи и предложения за по добра работа при анализа и надзора на капиталовата адекватност на българските банки за осигуряване на икономическа стабилност на банковата система. Проблемите свързани с финансово-счетоводния анализ и надзора на нивото на капитала и капиталовата адекватност на търговските банки да се обяснят в практико-приложен аспект.

За осъществяването на поставената цел на дисертационния труд се поставят следните задачи:

1. Да се изследват някои основни показатели и промени в банковата система;
2. Да се изследва банковия риск като икономическа категория, която се отчита, анализира, наблюдава и се осъществява надзор;
3. Да се изследва влиянието на нормативната рамка в процеса на наблюдение на банковия риск и методологията за счетоводното отчитане на банките;
4. Да се направи научно изследователска интерпретация на същността на Базел III и да се направи критичен анализ на надзорните изисквания за капиталова адекватност;
5. Да се отрази важността на финансово-счетоводния анализ на капиталовата адекватност на търговските банки, като съществен елемент на управлението и надзора на банките;
6. Да се направи практическо изследване на структурата и динамиката на нивото на капитала и капиталовата адекватност на търговските банки в България за периода 1997 г. – 09.2017 г. и върху основните резултати от него да се направят изводи за нивото на капитала в банковата сфера, както и предложения

целящи подобряване на анализа и управлението на капиталовата адекватност на банките.

В дисертационния труд са използвани следните изследователски методи:

- наблюдение и сравнение;
- индукция и дедукция;
- анализ и синтез;
- моделиране;
- икономически изследвания;
- аналогия и други.

Изследването е осъществено при следните ограничителни условия:

Разработване на настоящия труд се основава на нормативни документи в сила към 09.2017 г.

Дисертационният труд отразява управлението на различни видове банкови капитали в търговските банки в България

Изследването няма за цел да обхване всички аспекти от счетоводно-финансовото отразяване в управлението на банковия капитал.

I. СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Структурата на дисертационния труд е изградена и систематизирана върху основа на поставените изследователски задачи, при което се върви в следната логична последователност:

УВОД

Глава първа

ПРОМЕНЯЩА СЕ МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СРЕДА – ФАКТОР ЗА ЕВОЛЮЦИЯ НА БЪЛГАРСКАТА БАНКОВА СИСТЕМА

1. Динамика на основните макроикономически
показатели, въздействащи върху състоянието на
банковия сектор

2. Анализ на основните показатели и структурни
промени на банковия сектор

3. Банковият риск и неговото управление

3.1. Същност и характеристика на банковия риск

3.2. Нормативно регламентиране на банковия риск

Глава втора

ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА КАПИТАЛОВАТА АДЕКВАТНОСТ

1. Банковия капитал според теоремата на Молоделиани –Милър

2. Предпоставки за възникване и роля на международното регулиране и Базелските споразумения

2.1. Базел I

2.2. Базел II

2.2.1. Стълб I - минималните капиталови изисквания

2.2.2. Изчисляване на рисково претеглените активи съгласно чувствителност към риска от Базел II

2.2.3. Стълб III Пазарната дисциплина

2.3. Базел 2.5

2.4. Базел III

3. Цена на банковия капитал като фактор за стабилност на системата

Глава трета

ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ

1. Приложение на математически модели в изследването на ролята на банковия капитал и капиталовата адекватност

2. Изводи и препоръки

3. Перспективи

Глава четвърта

АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА РЕГУЛИРАНЕТО НА КАПИТАЛОВАТА АДЕКВАТНОСТ

1. Увеличаване на капиталовите изисквания и ROE

2. Ливъридж и поемане на риск

3. Увеличаване на капиталовите изисквания и
кредитиране

4. Капиталови изисквания и въздействие върху
съотношението разходи за лихви по заеми / БВП

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

Списък със съкращения

Приложение

II. СИСТЕМАТИЗИРАНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Глава първа - ПРОМЕНЯЩА СЕ МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СРЕДА – ФАКТОР ЗА ЕВОЛЮЦИЯ НА БЪЛГАРСКАТА БАНКОВА СИСТЕМА

Надзорният орган, в лицето на БНБ, осъществява *„същественото подобряване на дейността на банковия надзор и изграждането на институционална рамка за решаване на проблеми в банковия сектор”*⁴. Стриктното изпълнение на въведената нова законова рамка през 2014 г. (заседание на УС от 24.04.2014 г.) помогна за установяването на дисциплина и подобряване на резултатите в банковия сектор. Постигнатите много високи финансови показатели на банките през първите шест месеца на 2016 г. ги поставят в добра изходна позиция за

4

http://bnb.bg/PressOffice/POStatements/POAAuthor/02_RADEV_20160811_BG (Изявление на г-н Димитър Радев, управител на БНБ, по повод приключването на прегледа на качеството на активите и стрес теста на банките в България, 11 август 2016 г.)

изпълнение на мерките, набелязани в резултат от прегледа на качеството на активите, стрес теста и управлението на риска.

За да бъде учредена една банка, според българското законодателство, като акционерно дружество се изпълняват изискванията на търговския закон.⁵ В търговския закон намира нормативна рамка въпросите отнасящи се за акционерните дружества, банковите сделки, търговската несъстоятелност. Но за банките се прилагат специални разпоредби, които са описани в Закона за кредитните институции, за статута, учредяването, управлението и т.н.

Банките се определят в парично-стоковите отношения с универсалност и специализираност на своята дейност. При оценяване надеждността и сигурността им като кредитни институции, относно по-високите нови стандарти за качество и количество на капиталовата база, въвеждане и поддържане на капиталови буфери, изисквания за ликвидност са едни от базовите критерии при осъществяване на надзорна функция в банковото дело

⁵ ЗКИ, обн, ДВ, бр. 59 от 21 юли 2006 г., посл.изм.и доп., бр. бр. 63 от 2017 г., чл. 7

от страна на БНБ⁶. За да се прилага надзорната функция и да се взема правилно решение за дейността на кредитната институция се анализира, наблюдава и изследва рискът и неговите характеристики, а именно кредитният, операционният, пазарният, ликвидният, рискът от концентрация и т.н. *„Делта на надзорния преглед е да установи поддържането на достатъчен по размер капитал, който да покрива всички съществени рискове от дейността на банката.”*⁷

Според Фредерик Мишкин (2007) може да се определят осем базисни точки за банково регулиране и финансова сигурност, а именно: държавен контрол за финансова сигурност с основно звено Централната банка, намаления за притежаването на банкови активи, капиталови изисквания, придобиване на банкова лицензия, оценка и анализ управлението на риска, изисквания за

⁶ Закон за БНБ, обн., ДВ., бр. 46 от 10 юни 1997 г., изм., бр. 51 и 59 от 2016 г.

⁷ Андасарова-Георгиева, Р., Управление на кредитния риск в търговските банки в условия на финансова криза (финансово-счетоводни аспекти), Дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор”, София, 2015, стр. 22

прозрачност, защита на потребителите и ограничения за банкова конкуренция⁸.

Преди да бъде приета България в ЕС се извърши хармонизиране на българското банково законодателство с принципи, методи, стандарти и критерии на Базелския комитет по банков надзор, директиви и регламенти на ЕС. Когато направим съпоставка между принципи, методи, стандарти и критерии на Базелския комитет за банков надзор и изискванията в директивите и регламентите на ЕС с българското банково законодателство и наредби на БНБ, може да твърдим, че те се прилагат в нашата страна, дори с повишени изисквания.

Наблюдавайки тенденциите в банковия сектор през последните няколко години, с основание можем да твърдим, че банковата дейност е подложена на съществени промени по отношение на нормативната рамка, регулация, оперативна и продуктова структура. Банковата система се разви с ускорени темпове, което доведе и до нови предизвикателства пред търговските банки в България и в света, дължащи се предимно и на новата икономическа

⁸ Michkin, Fr., The Economics of Money, Banking and Financial Markets, 2007

среда, която настъпи след световната финансова криза, завладяла света от 2007 г. Справянето с този проблем изисква нови решения, което доведе до въвеждането на нови правни норми за банкова регулация, който намериха отражение в приетата - Директива 2013/36/ЕС и Регламент (ЕС) №575/2013 г., също така в новата регулаторна рамка - Базел III⁹: Глобална регулаторна рамка за по-голяма гъвкавост на банките и банковата система. Новата рамка свързва микропруденциалните и макропруденциалните принципи. На микропруденциално равнище има съществени изисквания към количеството и качеството на собствения капитал, по-добро покритие на рисковете, въвеждане на коефициент на ливъридж, и нов начин при разглеждането на ликвидността. На макропруденциално равнище новите правни норми (Директива 2013/36/ЕС и Регламент (ЕС) №575/2013 г.) въвеждат формирането на капиталови буфери в икономически растеж, които могат да бъдат използвани в период на рецесия, както и други мерки за преодоляване на системния риск и взаимосвързаността.

⁹ Масларов, С., Международни финанси, Нов български университет, 2010

Директива 2013/36/ЕС и Регламент 575/2013

въвеждат на ниво ЕС разпоредбите на новото Базелско споразумение за капитала, известно като „Базел III”.
*„Регламентът е първа крачка към въвеждането на т.нар. „Единен надзорен наръчник” (Single rulebook), водещ до максимална хармонизация на третирането на институциите в ЕС. Прецедент спрямо текущата практика в областта на банковото регулиране е това, че в директно приложим правен акт на ЕС (Регламента) се обособяват изискванията към банките у нас относно капитала, ликвидността, управлението на рисковете и вътрешното корпоративно управление.”*¹⁰ Промените през последните 15 години наложи сериозни изменения в Закона за кредитните институции, други закони и подзаконовата нормативна база през 2014 година¹¹.

Докато „Базел III” цели подобряване на качеството на капитала и на неговата координираност с присъщите

¹⁰

http://bnb.bg/PressOffice/POStatements/POAAuthor/02_ISKROV_201312_05_BG (Реч на г-н Иван Искров, управител на БНБ, пред Асоциацията на банките в България по случай Деня на банкера, София, 5 декември 2013 г.)

¹¹ Закон за комисията за финансов надзор, обн., ДВ., бр. 8 от 23 януари 203 г., изм., бр. 103 от 2017 г.

банкови рискове, в България (където традиционно се прилага по-консервативно надзорно регулиране на банките) въвеждането на новите разпоредби практически доведе, на пръв поглед, до известно либерализиране по отношение на изискванията за капиталова адекватност, за разлика от други държави, при които се наблюдава повишаване на консервативността на надзорните стандарти на глобално и европейско ниво.

За постигането на хармонизация между българското и европейското законодателство в България се приеха, редактираха и отмениха много нормативни документи. Бяха отменени Наредба № 7 на БНБ за големите експозиции на банките¹², Наредба № 8 на БНБ за капиталова адекватност на кредитните институции¹³ и Наредба № 9 на БНБ за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на

¹² Наредба № 7 на БНБ за големите експозиции на банките, обн., ДВ, бр. 7 от 23 януари 2007г., изм. ДВ, бр. 85 от 2010 г., отм. ДВ, бр. 40 от 13 май 2014 г.

¹³ Наредба № 8 на БНБ за капиталовата адекватност на кредитните институции, обн., ДВ, бр. 106 от 27 декември 2006 г., в сила от 1 януари 2007 г.; отменена от 01.01.2014 г.

специфични провизии за кредитен риск¹⁴ има своето отражение върху обхвата, честотата и съдържанието на данните, оповестявани за банковата система и за отделните банки.

Във връзка с настъпилата глобална икономическа криза БНБ промени и Наредба № 2 за лицензите, одобренията и разрешенията, издавани от Българската народна банка по Закона за кредитните институции¹⁵, която прецизира издаването и промяна на лицензи, включването на финансови инструменти, печалбата, подчинен срочен дълг в капитала от I и II ред, други разрешения и одобрения съгласно Регламент (ЕС) №575/2013¹⁶.

¹⁴ Наредба № 9 за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на специфични провизии за кредитен риск, обн. ДВ, бр.38 от 11.2008 г., посл. изм. и доп .бр.48 от 2011 г.; отменена от 01.01.2014 г.

¹⁵ Наредба № 2 за лицензите, одобренията и разрешенията, издавани от Българската народна банка по Закона за кредитните институции, обн. ДВ, бр. 6 от 19.01.2007г., посл. изм. и доп. бр. 63 от 2017 г.

¹⁶ Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 г. относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници, ОВ L 176

¹⁶ Наредба № 8 на БНБ за капиталовите буфери на банките, обн. ДВ бр. 40 от 13 май 2014 г., посл.изм.и доп., бр. 63 от 2017 г.

За да се уеднакви банковото законодателство, БНБ прие Наредба № 7¹⁷, отнасяща се до организацията и управлението на рисковете в банките. Въвеждат се промени в структурата и организацията на управлението на риска, приемат се разпоредби за уреждането на Комитет по риска, както и за разширяването на обхвата на отделните видове рискове.

Капиталовите буфери се поддържат като допълнение към изпълнението на основните капиталови изисквания по Регламент (ЕС) №575/2013¹⁸ и те гарантират, че банките натрупват през периоди на икономически растеж достатъчна капиталова база, с която да покриват потенциалните загуби при настъпването на неблагоприятна икономическа и финансова конюнктура. С Наредба № 8 на БНБ за капиталовите буфери на банките¹⁹ се изяснява методиката за поддържането на „предпазен капиталов буфер”, който е 2,5% за всяка банка, на

¹⁷ Наредба № 7 на БНБ за организацията и управлението на рисковете в банките, обн. ДВ бр. 40 от 13 май 2014 г.

¹⁸ Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 г. относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници, ОВ L 176

¹⁹ Наредба № 8 на БНБ за капиталовите буфери на банките, обн. ДВ бр. 40 от 13 май 2014 г., посл.изм.и доп., бр. 63 от 2017 г.

„антициклически капиталов буфер“, който се движи в рамките между 0% (при финансов спад) и 2,5% (при растеж), на „буфер за системен риск“, да бъде в размер на 3% от рисково претеглените активи на банките в страната, на „буфер за глобална системно значима институция“, който е лимитиран до 2% от капитала, но е неприложим за повечето банки в България, тъй като те са дъщерни на европейски банкови и финансови институции, а според наредбата на БНБ, не се отнасят за такива структури.

Организацията и дейността на вътрешния контрол на банките са нормативно регламентирани с Наредба № 10 за вътрешния контрол на банките²⁰. Елементите на вътрешния контрол представляват управленски системи, като такива за контрол на риска, за отчетността, информация и на вътрешния одит.

С Наредба № 11 за управлението и надзора на ликвидността на банките²¹ се урежда изискванията за управлението на ликвидността на банките и реда на

²⁰ Наредба № 10 на БНБ за вътрешния контрол на банките, обн. ДВ бр. 108 от 12 декември 2003, изм. и доп. ДВ бр.102 от 19 декември 2006 г.

²¹ Наредба № 11 на БНБ за управлението и надзора на ликвидността на банките, обн. ДВ бр. 22 от 13 март 2007, изм. и доп. ДВ бр.40 от 13 май 2014 г.

надзора на БНБ на ликвидността. Търговските банки имат задължението да прилагат надеждни стратегии, политики и системи за установяването, измерването, управлението и наблюдението на ликвидния риск.

Изводи:

1. Надеждният и ефективен банков надзор е едно от най-важните значения за финансовата стабилност на всяка банкова система²².
2. Нашата банкова система е обект на международната регулаторна рамка - Базел III в Европейския съюз чрез въвеждането на Регламент и Директива за капиталовите изисквания. Регламентът за капиталовите изисквания (Регламент 575/2013/ЕС относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на регламент №648/2012/ЕС) е пряко

²² 158. Manmohan Singh, Zohair Alam, Leverage—A Broader View <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/03/19/Leverage-A-Broader-View-45720> 2018

приложим за държавите членки на Европейския съюз²³.

Глава втора - ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА КАПИТАЛОВАТА АДЕКВАТНОСТ

В отговор на критиките на Базел I и бързото развитие на финансовите пазари и с цел да се повиши сигурността и стабилността на финансовата система, Базелският комитет за банков надзор разработи набор от нови правила, приложими при определянето на необходимото минимално ниво на капитала посочено като Базел II. Пълната версия на новата концепция на капиталова адекватност е публикувана на 26 юни 2004 г. по нейно разрешение от страна на централните банки управители и представители на надзорните органи в рамките на Г-10.

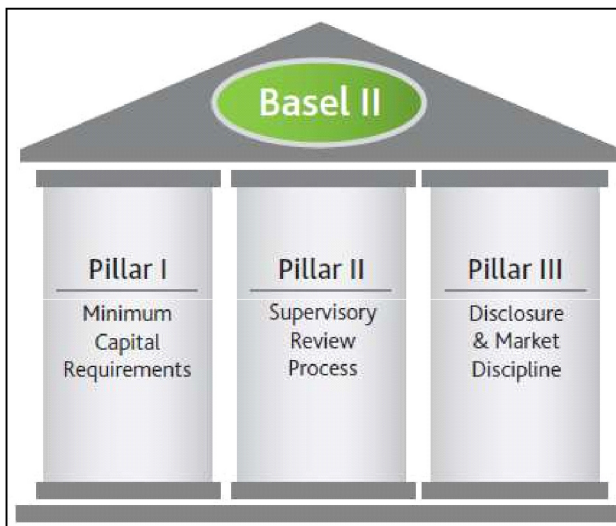
Усилията на това ново изменение на регламента има за цел да балансира търговията на разстояние между гъвкавост и регулаторна стандартизация на управлението на риска. В идеалния случай, според Таден, банковото

²³ <http://www.bnb.bg/BankSupervision/index.htm>.

регулиране като изискване на банкова капиталова адекватност ще третира всяка банка поотделно, за да се достигне най-добра конкретната информация на банката за рисковете и структурата на баланса. От друга страна, преработка на информацията, регулаторът трябва да стандартизира процедурите и правилата, особено при прилагането на надзорните практики. Спазването на този минимум може лесно да се наблюдава от доклада за тримесечния отчет. Така CAR (Capital adequacy ratio-съотношението на капиталова адекватност), предложен от Базел II е с тенденция да се намерят подходящите статистически детерминанти, които дават разумно описание на риска и не оставят твърде много важна фирмена конкретна информация. Банките се насърчават да приемат модела на риска за стандартизацията на усъвършенствания модел, който да принуди банката да спазва капиталовите резерви, съответстващи на техния индивидуален рисков профил.

По-подробно разработване на схемата на Базел II и рисково претеглените активи (виж фигура 2.6.) може да бъде видяна от фигурата и по-нататъшното разработване на Базел II за капиталова адекватност.

Фигура 1 Базел II

Source: Moody's Analytics

Стълб I - минималните капиталови изисквания

Като продължение на Базел I, методът на промените в определянето на капиталовите изисквания, дължащи се на кредитния риск на банковия портфейл, са склонни да бъдат по-сложни и чувствителни към риск, отколкото в Базел I. За да се запази банковия риск на приемливо ниво, капиталовите стандарти трябва да бъдат по-високи от

средното за да могат капиталовите съотношения да се определят по-точно, да се увеличават разходите на банките и да се намали количеството на посредничество в икономиката в дългосрочен план. Един от начините за решаване на тези проблеми, най-малкото е да имате няколко капиталови съотношения.²⁴ Следователно, за да се измери с по-голяма точност риска, банките могат да избират от 3 варианта:

Рисковите тегла по класовете на Базелското споразумение могат да бъдат разработени, както следва:

1. *Стандартизиран подход*: най-опростения, при които рисковите тегла на субектите произтичащи от рейтингите, определени от външни рейтингови агенции, упълномощени от компетентен орган. Той е ефективен за по-малки банки, които извършват своята дейност предимно на територията на страната, където са регистрирани, имат ограничен кръг на предлаганите услуги, рисковият им профил е относително опростен; клиентите им са предимно местни лица, които работят на познат пазар и не е

²⁴ Ganchev, G., Tsenkov, Vl. and Stavrova, E., Exploring the Relationship Between Credit and the Nominal GDP , SUERF 2014,p. 17-40

необходим подход за измерване на сложни рискове, като напр. трансферни или политически; разходите на банката за изграждане на вътрешната система за измерване на кредитния риск често превишават бъдещите ползи от идентифицирането на потенциалните проблемни клиенти²⁵.

2. Подходът на базата на *вътрешно рейтингова система* (FIRB-Foundation Internal Rating-Based) се основава на вътрешен рейтинг и се отнася до набор от измервания на кредитния риск, при който банката изчислява за вероятността от неизпълнение (PD-Probability of Default) за всеки длъжник и надзорникът предоставя други данни, като например загубата от неизпълнение (LGD-Loss Given Default) и експозицията по дефицита (EAD-Exposure At Default)²⁶.
3. Анализът на базата на *вътрешни рейтинги* (AIRB-Advanced Internal Rating-Based) също се основава на

²⁵ Миланова, Е. Регулации и управление на риска, изд.комплекс УНСС, София, 2014, стр. 129

²⁶ Миланова, Е., Капиталова адекватност на банките; финансово-счетоводни аспекти на анализ и оценка, университетско изд. „Стопанство“, София, 2011, стр. 138-144

вътрешния рейтинг подход, като самата банка ще оцени всички характеристики, определени за определяне на рейтинговите профили на клиента, т.е. експозиция по дефицита (EAD-Exposure At Default), загубата от неизпълнение (LGD-Loss Given Default) и матуритет (M-Maturity). Съществува по-строго изискване за използването на този подход в сравнение с подхода на вътрешно рейтингова система (FIRB-Foundation Internal Rating-Based). Входящи са данните за банките, генерирани, но одобрени от надзорния орган при неговото изпълнение. Регулаторите например имат свобода на действие, за да определят до известна степен по-високи изисквания за отделни банки, които се възприемат като по-рискови.

Докато изчисляването на кредитния риск на базата на стандартизирания подход е значително по-просто, изчисленията на кредитен риск, на базата на подхода на вътрешните рейтинги са по-сложни и се различават.

Вътрешният рейтинг представлява вътрешната и неразкрита преценка на банката по отношение на риска на даден заемополучател или експозиция. Оттам и

преминаването към най-модерните подходи може да изисква значителни инвестиции в технологиите за управление на риска и в наборите от данни за дадена банка и ще бъде предмет на проверка от надзорните органи. И все пак, като се има предвид, че прилагането на Базелските споразумения не е автоматично обвързващо за отделните държави, прилагането им варира в различните страни.

Освен кредитния риск, който се счита за най-съществен риск за банковата индустрия и единственият риск, който ще бъде разгледан, операционен риск и пазарен риск също са взети при разглеждането на претегляне на риска в банката.

Оперативния риск измерва риска от загуби, произтичащи от неадекватни процеси, хора и системи, или от външни събития²⁷.

Пазарен риск е рискът, който измерва промяната на стойността на инвестиционния портфейл или оборотния портфейл, в резултат на промяната в стойността на

²⁷ Ganchev, G.. Towards holistic theory of money: Overcoming twentieth century neoclassical monetary paradigm, 2015, Ikonomicheski Izsledvania 24(4):3-24

пазарните рискови фактори²⁸. Четирите стандартни пазарно рискови фактори са цената на акциите, лихвен процент, валутните курсове и цените на ресурсите.

По отношение на изчисляването на рисковите експозиции основната иновация на Базел се състои в капитала, който ще се изисква за корекции на кредитната оценка (CVA-Credit Valuation Adjustments) на извънборсовите деривати. Корекции на кредитната оценка (CVA-Credit Valuation Adjustments) измерва разликата между стойността на портфейл без риск от контрагента и стойността на същия портфейл, след като се вземе предвид вероятността за неизпълнение от страна на контрагента.

$$CVA = \sum_{t=1}^T \frac{CF^t}{(1+r)^t} - \sum_{t=1}^T \frac{CF^t}{(1+r+\pi)^t}$$

Т-падеж на договора

CF-паричните потоци, до края на договора на ден t

r- лихвен процент

²⁸ Видолова, М., The risk in the banking system. Measuring market risk in banking, 5th WORLD FORUM FOR A SUSTAINABLE SOCIETY ,19-th INTERNATIONAL JOINT FEBA CONFERENCE "ECONOMIC CHALLENGES: MIGRATION, GLOBALIZATION, SUSTAINABILITY POLICIES, Sofia, University of National and World Economy, 2016

n- премия за пазарен риск / според за контрагента.

Това означава, че загубите в пазарната стойност, произтичащи от по-голяма вероятност за неизпълнение от страна на контрагента, игнорирани по Базел II и се оказаха масивни по време на кризата, ще бъдат взети под внимание по Базел III. Третите сделки се извършват с централен контрагент (ЦК). Базелският комитет вярва, че въвеждането на отделен капитал за CVA ще удвои ефективно изискванията за риск от контрагент, установени съгласно Базел II. Поради голямото участие на големите банки в свързаните с пазара дейности и както е показано в количествените проучвания на въздействието, техните RWA ще се увеличат значително.

В допълнение на промяната на капитала, главни източници на увеличението ще бъдат CVA, увеличени рискови цени и наблягане на VaR.

В зависимост от структурата на бизнеса на големите банки, увеличаването на RWAs ще варира между големите или други банки. Банките най-засегнати от новия метод за изчисление с UBS , ще достигнат 95% рисково притеглени активи, Credit Suisse ще се покачи до 75% и в далеч по

малка степен Barclays ще се покачи до 37% . Логично е банките с малко активи да не бъдат много засегнати . Общата капиталова адекватност на Базел III може да бъде изразена в следното уравнение.

Капиталовата адекватност $\uparrow$ = Допустим капитал $\downarrow$ / Рисково претеглени
активи $\uparrow$

Изследване на структурата на капитала на Мирослава Викал (2010)²⁹ в периода 2007-2009 г. по време на финансовата криза установи повече доказателства за теорията за компромисите, отколкото знак за компании от реалния сектор в САЩ. Освен това, в изследването на капиталовата структура на Али, Актар и Садакат (Ali, Akhtar и Sadaqat, 2011)³⁰ относно теорията за йерархията и теорията за компромисите, те дори установиха, че търговските банки в Пакистан от 2007-2009 г. следват теорията за компромисите повече от теорията на класовете.

²⁹ Vicol, M., Capital Structure: Testing Pecking Order Theory and Static Trade-Off Theory in the Current Crisis, 2010

³⁰ Ali, Akh., Sadaqat, Practical Implication of Capital Structure Theories: Empirical Evidence from the Commercial Banks of Pakistan, 2011

Силен аргумент за това защо теорията за компромиса е по-очевидна е, защото банковият сектор е силно кредитиран. Това е така, защото търговските банки могат да се стремят към високи ливъридж нива и силно да увеличат данъчните щитове, тъй като вероятността от финансово бедствие се намалява чрез явните и скрити гаранции, предоставени от правителствата. Тази голяма зависимост от дълговото финансиране следва логиката на теорията за компромисите; Банките ще максимизират данъчните щитове, докато не бъдат компенсирани от вероятността / цената на тежко финансовото положение.

Капиталовото регулиране, основано на Базелското споразумение, препоръчва банките да държат капитал пропорционално за размера на риска, който те вземат. Въз основа на калкулацията на американските търговски банки за периода 1992 - 2011 г., ние заключихме, че икономическият капитал, който е висок за малките банки и е на почти същото равнище като минималния регулаторен капитал на BIS за големите банки, е по-важно за банката да държи от регулаторния капитал в управлението на бизнеса си. Следователно влиянието на теорията за капиталовия буфер, която прогнозира, че банките имат предпазни

щитове над изискването за регулаторен капитал, може да се докаже за капиталовия буфер на малките търговските банки в САЩ и едва забележим сред големите търговските банки в САЩ.

Усилията за измерване на риска на банковия портфейл стават по-сложни и трудни за измерване. За да се илюстрира усложнението при измерването на поемането на банкови рискове, концепцията VaR е илюстрирана и тествана въз основа на предположението, че ще се влошат процикличните феномени по време на неотдавнашната финансова криза. Моделът, създаден за наблюдаване на антицикличното движение на регулаторния капитал, показва, че малките банки са били антициклични в регулирането на капитала, докато такъв тип феномен е леко наблюдаван сред големите банки. По този начин основната грижа на тази част е *"как по-високата капиталова регулация ще засегне поемането на риска от банките"*. В резултат на това, на базата на тримесечните данни от търговските банки в САЩ от 90-те до 2011 г., това показва, че по-високите CAR ще накарат банките да намалят риска си сред търговските банки в САЩ. Това се дължи на отрицателните коефициенти на рисково

претегления актив (RWA), значението на променливите и на модела като цяло³¹. Доказателствата за историческите данни за големите търговски банки в САЩ установиха, че по-високият капитал ще се увеличи или ще доведе до увеличаване на доходите (ROE). Емпиричните констатации са от гледна точка на "хипотезата за несъстоятелност" и показват, че увеличаването на капиталовите изисквания предлага по-високи доходи за търговските банки.

Глава трета - ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ

Създаването на модел на реални обекти, отразяващ най-съществените им свойства от гледна точка на наблюдателя, изграден с помощта на математическото моделиране. В повечето случаи той е изкуствена и опростена система, която позволява на наблюдателя, изследвайки модела, да прави изводи за реалната система. Чрез използването на модела в много случаи се получава информация, която обикновено не би могла да се получи чрез непосредствено изучаване на реалния обект.

³¹ Значителните отрицателни коефициенти на RWA сред уравненията на малки и големи американски търговски банки също са одобрени.

Да се състави математически модел е изкуство и то се придобива постепенно с опита³². Налице са две опасности при изготвянето на математическия модел: първа да се „загубим” в подробности; втора- много да опростим модела. Математическите модели използвани в иконометриката могат да бъдат класифициране по различни начини, но ние ще се спрем на следната класификация:

- детерминирани модели ;
- стохастични модели;
- модели в условия на неопределеност (теория на игрите).

Математическият модел е уравнение (или система от уравнения), което свързва параметрите на състоянието и техните производни (спрямо времето или спрямо пространствените координати).

Най-общо предназначението на всеки математически модел е да се изяснят:

1. Най-важните величини, определящи състоянието и поведението на една система.

³² Миланов, П., Тренчев, И., Финансова иконометрия, ЮЗУ “Неофит Рилски”, 2015

2. Количествените закономерности, т. е. математическите закони, на които се подчинява изменението на тези величини³³.

Както беше споменато в предишните глави, в настоящата работа си поставя за цел да извърши анализ и оценка на българския банков сектор в периода 2000-2017 година чрез определен подбор на показатели и на база публично достъпна информация, публикувана от БНБ.

Търсена е корелационна зависимост между капиталова адекватност (CA) и печалба преди данъчно облагане (PBT), сума на активите (AA) и коефициент на ликвидните активи в (LRA(%)). Данните за CA, PBT, AA и LRA са за всяко тримесечие на периода 01.12.1999 – 01.09.2017, и са представени в таблицата:

CA - капиталова адекватност за оценяване на достатъчност на собствения капитал, които се явява буфер срещу риск;

³³

<https://store.fmi.uni-sofia.bg/fmi/contmech/kmarkov/Model/mm-stud02.pdf> стр. 2

PBT – печалбата преди данъчно облагане, измерва резултатите от дейността на банката за период между два балансови отчета;

AA – сума на активите, вложения на банката, които носят доходи, вземания на банката;

LRA – коефициент на ликвидните активи, съотношението между сумата на ликвидните активи на разположение и сумата на депозитите и други задължения на банката.

$$CA = f(PBT, AA, LRA) \quad (1)$$

Предложени и изследвани са три различни модела на зависимост на капиталова адекватност (CA) от печалба преди данъчно облагане (PBT) и сума на активите (AA). Направен е множествен регресионен анализ при който зависимата променлива е CA, а независимите променливи са PBT и AA. Изследвани са следните три модела:

модел 1: $CA = a + bPBT^{0.5} \ln(PBT) + c(\ln(AA))^2 + d/\ln(AA) + e/AA^{0.5} + f \ln AA/AA + g/AA$

модел 2: $CA = a + bPBT + c/AA + d/AA^2 + e/AA^3 + f/AA^4 + g/AA^5$

модел 3:

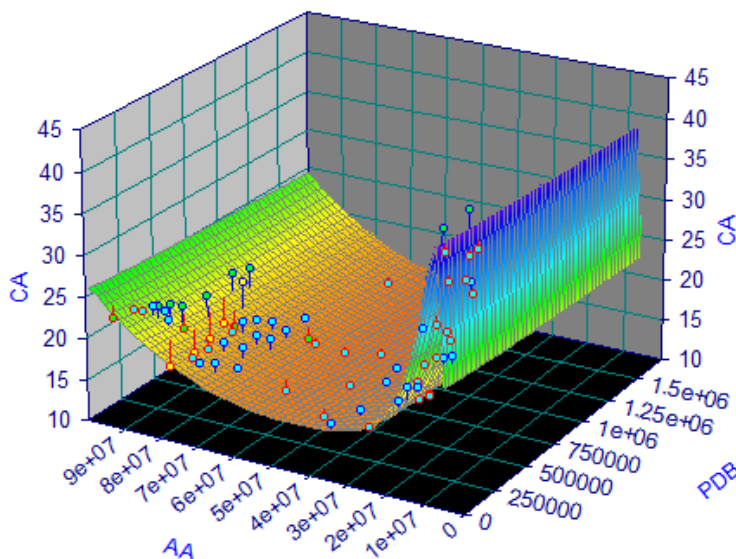
$$CA=a+bPDB+cAA+dPDB^2+eAA^2+fPDBAA+gPDBAA^3+hAA^3+iPDBAA^2+jPDB^2AA$$

Интерес за нашето изследване представлява индекса на неразпределената печалба преди данъчно облагане. Чрез анализа му може да се получи по-точна оценка на защитната функция на банката. Той показва, че банката трябва да бъде в готовност да покрие текущите си загуби с текущи приходи и заделени резерви от предходните периоди.

Най-добрият модел за зависимост на СА от PBT и AA е модел 1:

$$CA=-348754,86-(8,9612e-05)PBT^{0.5}\ln(PBT)+255,86(\ln(AA))^2+(5,06529e+06)/\ln(AA-(1,5806e+08))/AA^{0.5}+(4,27298e+10)\ln AA/AA-(5,0832e+11)/AA$$

Неговата графика е показана на фигурата:

Фигура 2 . Визуализиране на най-добрия модел (регресионен **модел 1**) на зависимост на СА от PBT и AA.

Стойността на за капиталова адекватност имат за цел да оценят до каква степен собствения капитал на банката адекватно изпълнява своите защитна, оперативна и регулативна функции и до колкото банковия надзор не позволява функционирането на банки, не покриващи минималните изисквания за капитал и капиталова адекватност, настоящият анализ ще акцентира основно върху първите две функции на собствения капитал.

Регресионният модел по-горе показва, че R-квадратът е равен на 0.95, което означава, че обяснителните променливи представляват около 95% систематично изменение на зависимата променлива, възвръщаемост на собствения капитал (ROE) в банковия сектор, оставяйки другия процент, който не е отчетен, поради делът на стохастичната грешка. След коригиране на степента на свобода, моделът представлява около 15% систематични вариации в зависимата променлива **AA**. Коефициентът на определяне обаче е слаб, тъй като е по-малък от средния. Статистическата стойност на F-238,42 в сравнение с Prob (статистическа стойност F) от 59,92 е статистически значима, което означава, че независимата променлива в дългосрочен план съвместно влияе върху постиженията на банковия сектор в България.

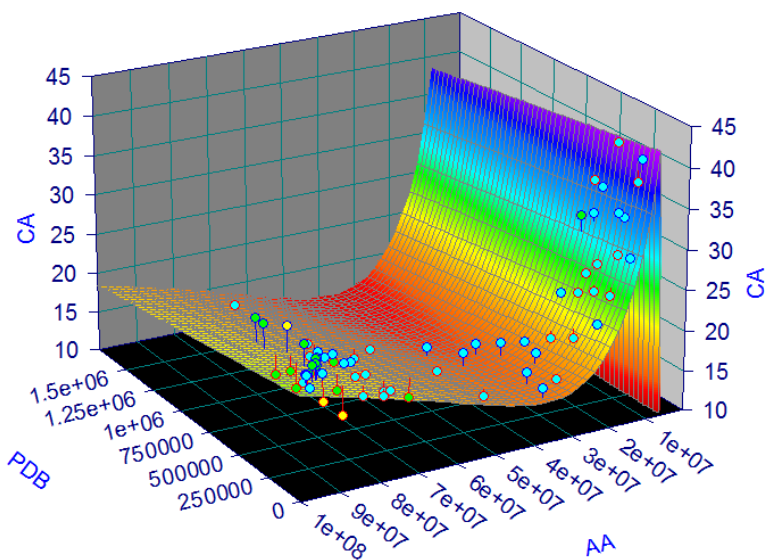
Коефициентът на обяснителните променливи показва, че единичната промяна в капиталовата адекватност (CAD) оказва отрицателно влияние върху представянето на банковия сектор с 0,002 единици и не е статистически значима на ниво 5%. Промените в размера на единиците се

наблюдават, за да се увеличи положително ефективността на банковия сектор; със стойност 0.639 единици и не е статистически значима на ниво 5%. Промяната на единичната коефициент на сумата на активите (AA) от регресионното уравнение по-горе показва, че намалява производителността на банковия сектор с стойност 1,46 /стандарта грешка/ единици и не е статистически значима на ниво 5%. Аналогично, промяната на единиците в реформата показва, че тя оказва неблагоприятно въздействие върху представянето на банковия сектор и не е статистически значима на ниво 5%. Тук може да се заключи, че резултатът обикновено е полезен при формирането на политика на банката.

Първият от показателите върху които ще акцентираме е Степента на покритие на активите със собствен капитал, който се изчислява като съотношение между собствен капитал и активи. В нашия математически модел той се изразява, чрез коефициента $f \cdot \ln AA / AA$. Той представлява способ за оценка на защитната функция на капитала и най-общо дава представа до какъв размер загуби може да претърпи банката без да засегне интересите и средствата на вложителите си.

Както е видно от фигурата средните нива за банковата ни система варират между различни нива с лека тенденция на подобряване, но ако отчетем фактът, че препоръчителните стойности на показателя са в диапазона $R^2 = 0,95$ то можем да заключим, че като цяло в защитната функция на банките у нас е относително стабилна.

Графиката на модел 2 е показана на фигурата 3

Фигура 3. Регресионен модел 2 на зависимост на СА от РВТ и АА.

При оценка на моделите трябва да се отчита една много важна особеност на банковата дейност, а именно, че банката трябва да поддържа такава структура на активите, че наред с гарантирането на адекватно ниво на ликвидност, да си осигури и относително добро ниво на доходност от банковите операции. Това противоречие възниква от факта, че колкото са по-ликвидни дадени активи на банката, толкова е по-ниска тяхната доходност. Така например, най-ликвидните банкови активи, под формата на налични средства, де факто притежават нулева доходност, докато едни от най-доходните активи, кредитите, са съответно с доста ниска степен на ликвидност. С оглед изложеното, тенденцията за наличие на твърде ниски или твърде високи нива на ликвидност са еднакво притеснителни, доколкото първите са свързани с непосредствени проблеми с ликвидността, а вторите – с доходността.

Обобщавайки разгледаните по-горе данни за капиталова адекватност можем да направим следния извод, че на база извършеното изследване се наблюдават обезпокоителни наклонности в достатъчността на банковия капитал, което съчетано с непродуктивно или в определени

случаи и проблемно управление на резервите и симптомите в определени търговски банки за бъдещи проблеми с привличането на средства³⁴, говорят за известно понижаване на сигурността на банковата система и възможности за бъдещи проблеми, свързани със способността на собствения капитал да покрива загуби в период на утежняване на кредитния портфейл в банковата ни система.

Втората група показатели, върху които ще насочим вниманието си са **показателите за качество на активите**. Посредством тях ще се опитаме да разберем как българските търговски банки се справят с избора „доходност/ликвидност“ и как се изменя качеството и количеството на банковите активи през последните години.

В началото на този част на анализа, ще наблегнем на **темпа на нарастване на банковите активи** през последните години. Както е видно от казаното до тук в

³⁴ Vojinovic, Vojinovic V., Анализ На Състоянието и Развитието На Българската Банкова Система (2007-2012) (Analysis of the Status and the Development of Bulgarian Bank Systems 2007-2012) (2013). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2789692> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2789692>

банковата система се забелязва трайна склонност за очевидно намаляване темпа на прираст на банковите активи, като през последните години, за някои банки той се измерва и в отрицателни величини. Възможни обяснения за тази наклонност може да се търси в промяната на структурата и величината на кредитния портфейл на банките, като основен вид активи в общия обем активи на банката, както и в промени на портфейла от ценни книжа на банката.

От съществено значение, наред с промяната и характера на увеличение на банковите активи, значение има и неговата стабилност и сигурност. За съжаление, многобройните върхове и намаления показват нестабилност на увеличението на банковите активи и за сътресения в тяхният маркетинг. Определено трябва да се наблюдават по-добре и намаленията в прираста на активите на някои банки (Ти Би Ай банк, Общинска банка, Инвестбанк, Българска банка за развитие, Българо американска кредитна банка), които особено в края на разглеждания период постигат съществени отрицателни величини.

От голямо значение за изследването е и състоянието и развитието в кредитните портфейли на разглежданите търговски банки. За съжаление, констатациите, които са изградени върху данните за банковите активи като цяло, могат да се приложат в пълна сила и за кредитния портфейл. Като цяло е налице неравномерност в темпа на нарастване на кредитния портфейл, като периоди на растеж са следвани от периоди на намаление. В заключение можем да обобщим, че през разглеждания период се запазват относително високите нива на показателя, което говори за по-високи от препоръчителните нива на кредитиране, които в определени ситуации имат потенциала да се превърнат в ликвидни проблеми за посочените банки.

Показателите за възвръщаемост на активите ни подпомагат да добием представа за състоянието и качеството на банковите активи чрез тяхната рентабилност и възвръщаемост. Поради тази причина, един от първите индекси, обект на нашето разглеждане в настоящата част на разработката е **доходността на активите**. Чрез съотношението на придобитите от банката доходи към притежаваните от нея активи, ние получаваме данни на

средната доходност на единица актив и дали трябва да пременим политиката на банката. При изчисляването и особено когато правим изводи за показателя трябва да се отчита, разглежда и анализира, че в общата сума на активите включваме всички активи, вкл. и недоходоносните, което позволява да получим и разгледаме обобщени данни на дейността на банката и в частност, управлението на нейните активи.

Глава четвърта - АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА РЕГУЛИРАНЕТО НА КАПИТАЛОВАТА АДЕКВАТНОСТ

В емпиричното изследване се установиха доказателства за връзката между капиталовата адекватност и възвръщаемостта на капитала, а именно че увеличаването на капиталовите изисквания може действително да увеличи общата възвращаемост от капитала. Акционерите обаче не биха приели намаляване стойността на акциите, тъй като трябва да се откажат от възвръщаемостта, за да повишат стойността на кредиторите. В резултат надхвърлянето на задлъжнялостта може да изпрати отрицателен сигнал на пазара, а отговорът

на инвеститорите ще бъде под формата на подценяване на новото капиталово финансиране. Следователно, мениджърите няма да се притесняват от емитирането на акции. Ако това се случи, социалната цена на задлъжнялостта може да бъде увеличена, тъй като търговските банки ще трябва да инвестират допълнително, за да запазят сегашното си равнище на изплащане на дивиденди. Този проблем евентуално се наблюдава в настоящата финансова криза в периода 2007 - 2008 г. Това е така, защото големите американски търговски банки, които бяха обезпокоени и получиха финансиране от правителството, бяха критикувани за запазването и изплащането на дивиденди като дивиденди в размер на 130 млрд. долара за периода 2007-2008 г.³⁵.

Нашата дискусия показва, че акционерите на търговските банки и нейните мениджъри имат силен стимул да предпочитат ливъридж поради по-високата възвращаемост на собствения капитал. Въпросът обаче е, че това може да доведе до прехвърляне на риска към други

³⁵ Acharya, V.L., Irvind, G., Shin, H.S., *Dividends and Bank Capital in the Financial Crisis of 2007-2009* Working Paper Series, March 18, 2009
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1362299

заинтересовани страни на търговските банки. Чрез увеличаването на капиталовите изисквания регулаторите могат да намалят последиците и социалните разходи от висок изплащан дивидент, надвишаване на дълга и проблем с моралния риск)³⁶.

Полученото намаление на изискуемия размер на възвръщаемия капитал влияе пряко за нарастване неразпределената печалба и по този начин да увеличи финансовата сила на търговските банки до системния риск. В резултат на това от обсъждането в този раздел уверено можем да твърдим, че увеличаването на капиталовите изисквания има потенциала да направи търговските банки по-малко проциклични и по-ефикасни при спад или навлизане в кризисен период.

³⁶ Modigliani, Fr., Miller, M., H., Corporate Income Taxes and the Cost of Capital: A Correction, American Economic Review; jun. 1963, Vol.53 Issue 3, 1963

III. СПРАВКА НА ПРИНОСНИТЕ МОМЕНТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. На база анализ на съществуващото теоретично познание и изследване на реализираните ефекти и получените резултати вследствие динамиката в регулирането и надзора върху капиталовата адекватност, като важен компонент, определящ стабилността и ефективното функциониране на банките, е доказана все по-нарастващата роля и значение за външния надзор регулиране върху участниците на банковия пазар за гарантиране вложенията в банки и ефективност на инвестиции в банков капитал.

2. Емпирично е установено с прилагането на иконометричен инструментариум, че в условията на икономически растеж (2000-2005 година) повишаване на капиталовата адекватност на банковия сектор предизвиква ръст на предлагането на кредити и като следствие се реализира нарастване относителния дял на проблемните и необслужваните кредити. През същия период се

установява, нарастването на привлечените средства и вложения в банки, реализират и нарастване на позитивния ефект ефективността на вложенията на инвеститорите в банков капитал.

3. Доказана е връзката между равнището на капиталовата адекватност в периода 2005 – 2017 година е в пряка връзка с динамиката на печалбата след данъчното облагане. През изследвания период подобрената обезпеченост с капитал на банките води до подобряване равнището на тяхната ликвидност.

4. Категорично е установена връзката между съотношението на състоянието чрез делът на проблемните кредити в кредитния портфейл и възвращаемостта на банковите активи с тенденция към намаляване поради текущото влошаване състоянието на кредитния портфейл чрез делът на проблемните кредити в края на периода.

IV. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Една от основните причини за регулирането на капитала е да се намали системният риск, който може да бъде причинен от ключовата роля на търговските банки в икономиката. Освен това "предпазната мрежа", която правителството предоставя на вложителите, счита за необходимо регулирането на банковата индустрия да се контролира от регулаторите. Това е така, защото когато търговската банка със силен ливъридж се подсилва от силна "защитна мрежа", която се дължи на депозитни застраховки и скрити гаранции, тя има стимул да приеме стратегии, които могат да доведат до положителен риск по подразбиране. Финансовата криза доказва още, че правителствата в много случаи са принудени да спасяват големи търговски банки. Неотдавнашната финансова криза обаче показва, че регулаторният арбитраж (т.е. процикличният проблем) във финансовата система се твърди, че е един от основните източници на кризата. Търговските банки с прекомерно поемане на риск и високи нива на ливъридж създават недостатъчен капитал за покриване на загуби. Следователно новото Базелско

споразумение предлага по-висок общ акционерен капитал на капиталовата структура на банките.

Изследвайки оптималните теории за капиталовата структура в сектора на търговските банки, установихме, че теорията за търговията е по-силна от теорията на класовете, обяснявайки какво влияе на нивото на ливъридж в американските търговски банки. Това се дължи на факта, че нивата на ливъридж се определят значително от изплащането на дивидентите, нивото на данъците и растежа в икономиката, които могат да бъдат намерени в теорията за компромисите. Това означава, че търговските банки увеличават равнищата на ливъридж, за да намалят частните разходи чрез данъчни щитове и че банката ще отстъпи при спад (т.е. причинявайки ефект на процикличност). Освен това констатациите показват, че акционерите имат стимул да изискват повече ливъридж, тъй като повече ливъридж води до по-големи изплащания на дивидентите на настоящите акционери.

V. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Статии

1. Traykov, M., Trencheva, M., Mavrevski, R., Stoilov, A. and Trenchev, I., (2016) “Using partial differential equations for pricing of goods and services”, Scientific Annals of Economics and Business, vol., 63(2), pp. 291-298, ISSN: 2501-1960, Индексирано в: SCOPUS, <http://saeb.feaa.uaic.ro/index.php/saeb/article/view/37/22>

Доклади в научни форуми (конференции)

1. Тренчева, М., (2002) „Капиталова адекватност на банките”. Сборник “Регионално икономическо сътрудничество и интеграция на страните от югоизточна Европа”, академично издателство “Ценов”, Стопанска академия „Д. А. Ценов”, 2002, с. 377-381, ISBN: 954-23-0113-8.

2. Тренчева, М., (2004) „Причини за високата капиталова адекватност на нашите търговски банки”. Сборник “Съвременни управленски практики II”, издателство “Бряг”, Бургаски свободен университет , 2004, с. 177-181, ISBN: 954-9370-04-160-7,
3. Калайджиева, В., Тренчева, М., Трайков, М., (2015) „Софтуер на отворен достъп за иконометрични изследвания”. Сборник “Интелектуалната собственост – формула за успех, творчество и иновации”, издателство “За буквите – О писменехъ”, УНИБИТ , 2015, с. 290-298, ISBN: 978-619-185-160-7.
4. Тренчева, М., (2015) „Иновационни моменти в анализа и управлението на кредитния риск“ - Единадесета международна научна конференция на младите учени „Икономиката на България и Европейския съюз: конкурентноспособност и иновации“ при УНСС, гр. София, 15 декември 2015 г., с. 521-528, ISBN: 978-954-8590-35-8.

5. Тренчева, М., (2015) „Управление на банковия риск”, Сборник „Съвременни стратегии и иновации в управление на знанието”, изд. “За буквите – О писменехъ”, УНИБИТ, 2017, с. 187-192, ISSN: 2535-0250